

DARIO FO

apina
KČI

Prevela s italijanskog
Gordana Breberina

 Laguna

Naslov originala

Dario Fo

LA FIGLIA DEL PAPA

Copyright © Chiarelettere Editore s.r.l., 2014

Gruppo editoriale Mauri Spagnol

Illustrations by Dario Fo in collaboration with Jessica
Borroni and Michela Casiere

This edition is published by arrangement with Tempi
Irregolari, Gorizia.

Translation copyright © 2016 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla
traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e
della Cooperazione Internazionale Italiano.*

*Ovo delo je prevedeno zahvaljujući doprinosu za prevod
koji je dodelilo Ministarstvo za spoljne poslove i
međunarodnu saradnju Republike Italije.*

„Ljudi su bezazleni i navikli su da se okreću kako vetar duva i da poginju šiju pred okolnostima, pa će varalica uvek naći onoga koji će dozvoliti da bude prevaren.“¹

NIKOLO MAKIJAVELI

¹ Iz „Vladaoca“, navedeno prema prevodu Jugane Stojanović, IP Rad, Beograd, 1976. (Prim. prev.)

„O, bože! Posmatran odozgo, potpuno nag, još si lepši!
Od koje si loze, Napolitanče?“

Lukrecija Alfonsu Aragonskom

PREDNJI DEO POZORNICE

„U predstavi kojoj smo prisustvovali bilo je dece, maltene na prednjem delu pozornice, koja su, na vrhuncu najprostačkijih parodija, samo zapanjeno gledala.“

Lukrecija bratu Čezareu

SADRŽAJ

Uvod

Skok u blato (13) – Otmene proslave sa ljupkim gospama (17)
– Zajemčeni su milost i pomilovanje (20)

Prvi deo

Blagoslovena tombola (22) – Idealna porodica (28) – Priča o nemogućoj ljubavi, bez mera predostrožnosti (36) – Brak je svod ispod koga se održavaju najšokantnije ljubavne veze (40) – Kralj sa držanjem lutka (44) – Kralj treba povremeno da pogne glavu, naročito pred niskim gredama (50) – Lukrecija je nestala. Možda je pobjegla ili je oteta. Ko će ga znati! (53) – Ovde treba smisliti novi zaplet. Pazite samo da ne ispadne smešan. (58) – Groteskno je najdelotvornije sredstvo za dostizanje mudrosti (60) – Sve što se u Rimu baci, posle nekog vremena pluta po reci (63) – Plašljivci ne treba da traže slobodu od onoga ko ima vlast! (64) – Sveti preokret (70) – Ko se odlučio za isкупljenje neka se pripremi da se popne na gubilište (74) – Zaista nepredvidiv ljubavni događaj (77) – Da bi se sledili putevi neba, treba samo čitati kretanje zvezda (83) – Napulj je lep danju

kad upeče sunce, lep je noću, i kad ima i kad nema mesečine, ali najlepší je kad je čovek zaljubljen (92) – Svađe zaljubljenih golupčica (94) – Zamena (99) – Znaci koji najavljuju nered (103) Mlad mesec se često javlja dvaput (105) – Veran portret jednog naroda (109) – Svođenje računa... to jest, ukidanje povlastica (110) – Svi putevi, čak i oni najneprohodniji, vode u Rim (111) – Papesa na probi (121) – Sopstvena posrednica (125) – *La leçon des italiens* (130) – Spolja može da se pogodi kakva je unutrašnjost i ljudi i palata (132) – Fantastične bure (135) – Nikad ne pozajmljuj topove onome ko može da ih uperi u tebe (136) – Reči napisane usled opčinjenosti (143) – Poziv na gozbu na kojoj će biti posluženi mrtvački sanduci (146) – Časkajući o leševima (148) – Priča o ljubavi i šeta se sa ćopavcem (152) – Gubitak želje bio bi najgora kazna (153) – Borba ratnika prurušenih u lutke (156) – Bleda žena u crnom nikad ne kuca na vrata (161) – Deca ni od koga ne uče da prepoznaju majčin miris (163)

Drugi deo

Nije dovoljno da se čovek primakne kraju života da bi postao mudriji (169) – *À la guerre comme à la guerre* (173) – Kad se spusti zavesa, ne može da zaustavi suze (176) – Iz neprijateljstva između žena može da se rodi i velika naklonost (178) – Osloboditi zatvorenike (182) – Važno je kako se započne, ali je još važnije kako se završi život (190) – Najbolniji je rastanak od mudrog čoveka koji te zauvek napušta (195) – Vođenje beležaka o onome što ti se dešava često služi da se zadrže u pamćenju samo najbolji trenuci (198) – Žena koja ne prihvata olakšavajuće okolnosti i ne gleda kroz prste (200) – Loše vesti često stižu u velikom broju. Neke su tužne, a većina je užasna (202) – Duhovite osobe se sve ređe rađaju (204) – Vadite mašine za meso, želimo parčice: onaj ko je brz i nemilosrdan dobija najbolje zalogaje (205) – Kako opstati u grotesknoj komediji, i

to bez maske (208) – U početku su ga zvali „francuska bolest“, pa „španska bolest“, a u XVI veku su ga nazvali „generalska medalja“ (215) – Šta nam вреди da budemo bogati ako nemamo oko sebe siromahe koje ćemo gledati s visine (219)

Bibliografija (227)

O autoru (229)

Lukrecija

Uvod

Skok u blato

O životu, velikim poredama i manje ili više dokumentovanim sramotnim postupcima Bordžija napisana su razna dela, izvođene opere i pozorišni komadi, snimljeni prilično skupi filmovi sa čuvenim glumcima i, u novije vreme, dve televizijske serije koje su doživele neverovatan uspeh.

Koji je razlog tolikog zanimanja za ponašanje ovih ličnosti? Nema sumnje da on leži u bezočnom nedostatku moralne čistote koji im se sve vreme pripisuje. U njihovoj razuzdanosti, kako u seksualnom tako i u društvenom i političkom životu.

Među velikim piscima koji su nam pričali o dramama, cinizmu i ljubavima te moćne porodice nalaze se, na primer, Dima, Viktor Igo i Marija Belonči. Jedan od najpoznatijih je, međutim, Džon Ford, elizabetanac s početka XVII veka, koji je napisao komad *Šteta što je kurva*, gotovo sigurno nadahnut navodnim ljubavnim pustolovinama Lukrecije

Bordžije i njenog brata Čezarea, koji su, kako tvrdi legenda, bili ljubavnici. Naša prijateljica Margerita Rubino sprovedla je istraživanje o dramama napisanim u vreme Bordžija i otkrila čak dva autora – Đovanija Faluđija i Speronea Speronija – koji se bave tom temom, navodno pozivajući se na rimske izvore, i to ni manje ni više nego na Ovidija.

Tačno je da se, ukoliko se priča o papi Aleksandru VI i njegovim srođnicima odvoji od italijanske renesanse, dobija uzbudljiva saga u kojoj se likovi ponašaju bez imalo obzira prema protivnicima, a često i prema sebi.

Jasno je da je Lukrecija od malih nogu žrtveni jarac. Otac i brat koriste svaku priliku da je, bez trunke milosti, bace u vrtlog finansijskih i političkih interesa. Nimalo ne haju šta o tome misli ljupka devojčica. Uostalom, ona je žensko i tako na nju gledaju i otac, budući papa, i brat, budući kardinal. Štaviše, Lukrecija je u nekim trenucima samo paket okruglih grudi i prelepe zadnjice. Ah, umalo da zaboravimo: i oči su joj zanosne.

U Italiji ovakvi događaji ne podižu prašinu samo u Rimu. Kao primer možemo navesti Milano i porodice Viskonti i Sforca, koje ćete u našoj priči više puta sresti u ulozi protagonista.

Godine 1447. umire Filipo Marija Viskonti, koji nije ostavio za sobom muške naslednike, već samo vanbračnu ćerku Bjanku Mariju; nju je priznao kako bi mogla da se uda za Frančeska Sforcu, čiji je otac, zapovednik plaćeničke vojske, bio plebejskog porekla. Otac mu je, naime, bio mlinar. I onda nastaje nova dinastija. Mlada supruga donosi na svet osmoro dece, među kojima i Galeaca Mariju i Lodovika, koga će kasnije prozvati Crni.

Frančesko Sforca

Lodoviko Crni

Galeaco Marija je bio veliki švaler, sklon ljubavnim avanturama sa plemkinjama i prostitutkama. Takvo ponašanje obezbedilo mu je brojne neprijatelje, pa je bilo i mnogo učesnika u njegovom ubistvu. Umro je ispred Crkve Svetog Stefana, upravo na dan kad se slavio taj svetac, 26. decembra 1476, pošto su ga Đovani Andrea Lampunjani, Đerolamo Oldati i Karlo Viskonti, zvani Kopile, izboli nožem. Koliko zaverenika!? Kao da je Julije Cezar!

Trebalo je da Galeaca Mariju posle smrti nasledi njegov sin Đan Galeaco, kome je bilo samo sedam godina. Ali Crni, uz pomoć Francuza, postaje regent i koristi bratančevu mladost da proširi vlast. Njegovo zlikovačko ponašanje ne ostaje, međutim, na tome. U želji da se zauvek otarasi suparnika, koji mu je pritom bratanac, odlučuje da ga polako truje, malo-pomalo, kako ne bi mogao da bude optužen za njegovo ubistvo. Kako je i planirano, dečak na kraju umire posle duge agonije i njegov stric Lodoviko Crni, koji je ronio gorke suze nad bratančevim mrtvačkim kovčegom, nasleđuje od njega Milansko vojvodstvo.

Zašto smo govorili o toj lozi? Najpre zato što će se Crni nekoliko godina kasnije oženiti Beatričom d'Este, čiji će brat Alfonso, takođe d'Este, postati muž Lukrecije Bordžije. Ali ovde se rodbinske veze ne završavaju, pošto će se Izabela d'Este, Alfonsova i Beatričina sestra, udati za Frančeska Gonzagu, markiza od Mantove, koji će, kao što ćemo videti, imati svoju ulogu u nekim tračevima o našoj Lukreciji. Ako se pažljivije pogleda, krug se ni tu ne zatvara.

Da bi svi mogli da shvate atmosferu koja na kraju XV veka vlada u Rimu i celoj Italiji, bilo bi dobro da, pre nego

što počnemo, podsetimo na još neke činjenice. Za to će nam poslužiti pismo koje jedan mladi, upravo posvećeni biskup, piše drugu iz semeništa.

Otmene proslave sa ljupkim gospama

Crkveni velikodostojnik priča o papinoj zabavi na kojoj su se *bonae femmene*, to jest kurtizane visoke klase pozvane na igranku, nadmetale u plesu tako što su se, izvijajući se, spuštale sve dok ne dotaknu zadnjicom pod, na kome su se nalazile upaljene mirisne sveće. Svaka plesačica bi, zadigavši odeću, ugasila svoju sveću, a onda bi ustala, obuhvativši prethodno polnim organom ostatak sveće, dobro pazeći da ga ne ispusti. Pljesak ne bi izostao.

Tu je, najzad, još jedan događaj vredan pažnje, koji nas vodi pravo na početak naše priče: 23. jula 1492. papa Inokentije VIII pada u komu i očekuje se da će umreti za nekoliko dana.

Za njega je Savonarola, žestoki kritičar biskupa i papa, govorio: „Izgovaranje umetnošću jeste prokletstvo koje skrnavi presto Svetog Petra u Rimu [...]. Govorimo o papi Inokentiju VIII, u čijem životu nevino beše jedino njegovo ime.“¹

Dima,² koji je napisao čudesnu priču o Bordžijama i papama pre njih, kaže nam da su ga zvali „ocem naroda“, pošto je, zahvaljujući svojim švalerskim aktivnostima,

¹ Inokentije (ital.: Innocenzo) potiče od latinskog *Innocentius*, čija je osnova *innocens*, nevin, čist. (Prim. prev.)

² Aleksandar Dima, *Bordžije*, Salerio, Palermo, 2004. [Prim. aut.]

Papa Inokentije VIII

povećao broj podanika za osam sinova i osam kćeri³ – tokom života ispunjenog sladostrašćem – naravno, sa različitim ljubavnicama. Ne zna se kako ih je birao, s obzirom na to da je, kako je poznato, patio od užasne kratkovidosti. Zato je angažovao jednog biskupa kao pratioca da bi mu pri svakom susretu šapnuo ime, pol, godine i fizički izgled osobe koja mu je ljubila prsten.

Treba ipak priznati da je taj grešni papa imao izražen osećaj za porodicu. Pažnju sa kojom se odnosio prema svojoj deci treba posmatrati pre kao izraz ljubavi nego kao gnusni nepotizam.

Uspeo je, naime, da izabere odgovarajuće priplodne kobile – da bi na najbolji mogući način produžio lozu – među ćerkama moćnih i uglednih ljudi, počev od miljenice Lorenca de Medičija, koja se udala za njegovog najstarijeg sina Frančesketa Siba. Tako je izabrao i mladiće iz najuglednijih italijanskih porodica za muževe svojih mnogobrojnih ćerki.

Jakob Burkhart u knjizi *Civilizacija renesanse u Italiji* opisuje neke zanimljive aspekte ponašanja Inokentija VIII i njegovog Frančesketa: njih dvojica su, piše on, „čak osnovali banku za ovozemaljske milosti, u kojoj je, u zamenu za prilično velike svote, čovek mogao da bude oslobođen kazne za bilo koji zločin, uključujući i ubistvo – od naknade za oslobađajuću presudu petsto pedeset dukata išlo je Apostolskoj komori, mahom Frančesketu“.

„I tako je Rim, naročito u poslednjim godinama vladavine tog pape, vrveo od ubica i zaštićenih prestupnika [kojima je nekažnjivost bila zajemčena].“

³ *Ibid.*, str. 19. [Prim. aut.]

Zajemčeni su milost i pomilovanje

Nas, međutim, više zanima činjenica da se toj ionako pozamašnoj grupi nitkova tog jula 1492. pridružilo preko dvesta novih propalica. Delovaće vam paradoksalno, ali je tako: više od dvesta ubijenih ljudi i, samim tim, isto toliko ubica ređaju se jedan za drugim za samo nekoliko nedelja.

Otkuda pokolj tolikih razmera?

To može lako da se objasni: svaki put kad papa umre, u Rimu se dogodi veliki broj ubistava, pošto je viševekovna tradicija da se na kraju svake konklave na kojoj se bira novi papa pomiluju svi koji su počinili zločin u danima interregnuma.

Tako svi koji planiraju osvetu koriste upražnjen presto da to i urade, da danas ubiju kako bi sutra bili oslobođeni, i sve to zahvaljujući opštem pomilovanju. Kako su to bila lepa vremena!

A sada, pošto smo vam dočarali atmosferu, krenućemo iz početka, upravo od smrti ovog pape i onoga što se desilo neposredno posle nje.

Rodrigo Bordžija

Prvi deo

Blagoslovena tombola

Tog 11. avgusta 1492. pucali su topovi sa Anđeoske tvrđave kako bi obznanili Rimu i celom svetu da je izabran novi papa pod imenom Aleksandar VI. Španija je konačno dobila svog drugog papu – Rodriga Bordžiju.

U Rimu se, u paskvili čiji je autor, kao i obično, nepoznat, tvrdilo: „Papski presto dobio je onaj ko je najviše podmazao one koji drže urnu Svete lutrije.“

Rimljani su znali po imenu i prezimenu svakog kardinala učesnika tombole: Askanio Sforca, brat Lodovika Crnog, koji je dobio čitav jedan grad – Nepi – kao nagradu za podršku i još četiri mazge natovarene zlatom, Đulijano dela Rovere, koji je dobio uveravanja da će se u narednom krugu popeti na vrh piramide, i tako redom, dodeljivani su razni pokloni i prebende za sve ostale glasače.

Ali vratimo se na ovog novog papu, čiju smo porodicu odabrali za glavnog junaka naše prirovesti.

O prvim Bordžijama zna se vrlo malo i ti oskudni podaci koji su stigli do nas nisu dovoljni da se utvrdi njihovo poreklo; ono, kako tvrde ulizice te španske porodice, seže čak do aragonske kraljevske porodice, ali je to malo verovatno.

Ova loza, zapravo, počinje tek sa pojavom pravog osnivača tog roda – pardon! – dinastije: reč je o Alfonsu Bordžiji. Za oca rodonačelnika Bordžija ponekad kažu da se zvao Domeniko, ponekad Huan, dok se majci ne zna čak ni prezime.

Alfonso je rođen 1378. blizu Valensije. Primljen je za sekretara na aragonskom kraljevskom dvoru, ali ga, posle neverovatnog preobražaja, ubrzo nalazimo na položaju biskupa Valensije. U biskupskoj odori stiže u Napulj za kraljem Alfonsom Aragonskim, koji je postao vladar Napolitanaca. Godine 1444. Alfonso Bordžija je imenovan za kardinala.⁴ Munjevita i čudesna karijera!

Poznato je da se Španija već sredinom XV veka takmičila sa Francuskom koja će od njih dve staviti šapu na papski presto i evropsku imperiju. I upravo su Bordžije započele osvajanje papskog trona. Alfonso je bio prvi papa iz porodice Bordžija, pošto je 1455. stavio na glavu papску tijaru kao Kalist III. Za papom, koji je bio na vrhu lestvice, u Rim se iz Valensije preselila gomila direktnih i stečenih rođaka Svetog oca. Među njima i njegov miljenik: sestrčić Rodrigo.

Mnogobrojni hroničari i istraživači istorije Bordžija listom su saglasni da će Rodrigo doći u Rim sa nekih osamnaest godina, spreman da se stavi pod zaštitu španskog pape.

⁴ Ferdinand Gregorovius, *Lucrezia Borgia*, Salerno Editrice, Rim, 1983, str. 33. [Prim. aut.]

To je prvi znak očiglednog nepotizma tog visokog prelata koji preuzima na sebe sve mladićeve troškove. Rodrigov nastavnik bio je Gaspare iz Verone, čovek široke kulture i izuzetnog učiteljskog dara.

Mladić posle nekog vremena odlazi u Bolonju da studira pravo. Za dobijanje te diplome potrebno je sedam godina. Nemojte misliti da se on posvetio isključivo zakonima i proučavanju retorike i teologije. Momak skoro odmah stiče velike simpatije i poštovanje drugova sa fakulteta. Rodrigo je prelep mladić pun energije, otvoren i duhovit. Omiljen je među devojkama i velikodušan je prema prijateljima. Zato odmah postaje vođa te družine sinova iz plemićkih i trgovačkih porodica.

Prisustvuje svim predavanjima i ne propušta ispite, na kojima dobija pohvale. Ne propušta, međutim, ni gozbe u krčmama i javnim kućama. „Ženi je vrlo teško“, govorio je njegov nastavnik retorike, „da odoli njegovom udvaranju. Privlači žene kao magnet gvožđe. Gvožđe je, naravno, sinonim za muški ud. Oh, šta me terate da kažem!“

Premda nije dovršio studije, Rodrigu je, zbog posebnih zasluga, dozvoljeno da 9. avgusta 1456. polaže diplomski ispit.⁵ Oduševljen, stric, koji je u međuvremenu seo na papSKI presto, postavlja ga, kao nagradu, za kardinala. Naravno, imenovanje je obavljeno neupadljivo i onako uzgred, očigledno zato da se ne bi podstakle nove optužbe za nepotizam.

Dodeljivanje privilegija ne zaustavlja se, međutim, na tome. Ujak Kalist III odlučuje da pošalje mezimca kao papskog vikara u Ankonu. To nije lak zadatak, pošto su

⁵ Roberto Gervaso, *I Borgia*, Rizzoli, Milano, 1980, str. 68. [Prim. aut.]

seoski plemići u pokrajini Marke ustali protiv vlade u Rimu, a istovremeno su stalno u međusobnim sukobima.⁶

Mladi kardinal Rodrigo Bordžija stiže u grad noću, sa nekolicinom saradnika, i za rano ujutru zakazuje sastanak u palati kurije sa nadležnima za očuvanje reda, pravosuđe i uterivanje poreza.

„Ovde sam po nalogu Svetog oca“, predstavlja se. „Želim, pre svega, da čujem od vas kako stojite sa snagama za brzo delovanje, hoću da kažem, sa koliko naoružanih ljudi i konjanika raspolažete i imate li vatreno oružje, počev od topova. Imate li oružje?“

Bojažljivo mu odgovaraju: „Ne, eminencijo, čekamo da stigne, ali ga još nismo dobili.“

„Dobro, ja sam se pobrinuo za to, imam četvora kola arkebuza,⁷ kolubrina⁸ i trzajnih sačmara sa nogarima, a tu su i četiri para volova koji vuku četiri topa za koja se koristi đulad od sedam libri.“⁹

„Ali mi ne umemo da koristimo takvo oružje“, prizna ponizno šef straže.

„Upravo sam zato ovde.“

„Vi ćete nas naučiti, eminencijo?“

„Mogao bih, ali bih više voleo da to urade dva učitelja pucanja iz arkebuza koje sam doveo da vas obuče.“

„Oprostite, ali zar nameravate da pucate iz tih topova?“

A vikar odvрати: „Razumem da se u novonastalim okolnostima u vašoj divnoj Ankoni ustežete da otvarate vatru na najuglednije ljude u vašem gradu. Raspitao sam se i znam

⁶ *Ibid.* str. 70, i naredne. [Prim. aut.]

⁷ Vrsta starinske puške. (Prim. prev.)

⁸ Mali, ručni top. (Prim. prev.)

⁹ Jedna libra iznosi 301 gram. (Prim. prev.)

da u ovom, na trenutke krvavom sporu između različitih plemićkih struja vi, predstavnici snaga reda i pravosuđa, nikad niste bili ni na jednoj ni na drugoj strani, održavali ste krhku i prividnu ravnotežu. Ukratko, izvlačili ste se, lukavci! Sada ćete morati da se opredelite. Dosta je bilo ujdurmi, uzajamnih usluga i nemara. Ne možete više da se izvlačite, sad imate sredstva potrebna za zavođenje reda: naučite da pucate, inače ćemo mi otvoriti vatru na vas.“

„Kako to mislite? Ko će da puca na nas?“

„U Rimu je spremno hiljadu ljudi koji će, na moju zapovest, za samo jedan dan marša biti ovde, spremni da vas zamene, nakon što, razume se, sahrane one koji se suprotstave našim naređenjima. Birajte.“

„Ali vidite... Morali smo da popustimo pred vojno nadmoćnim pobunjenicima...“

„Izvinite, znate li ko je Gripo dei Malatempora?“

„Da“, odgovore uglas pripadnici snaga reda, „on je upravo jedan od plemića koji su podigli poslednju pobunu!“

„E, pa nema ga više!“

„Mrtav je!“

„Ne, gostuje u vašem zatvoru. Zato sam došao noću, sa grupom ljudi dovoljno velikom da ga zarobi. Taj vaš sejač straha i trepeta uskoro će biti na putu za Rim, gde će mu se suditi, čim stigne, smesta. Dopada li vam se reč 'smesta'?“

„Da.“

„E, pa dok sam ja ovde, često ćete je čuti.“

I tako su u gradu Ankoni prvi put zagrmeli topovi i kolubrine.

Treba reći da je ta grmljavina snažno delovala na nadležne u javnoj upravi. Rodrigo Bordžija, papski vikar u Ankoni,

uspeo je da zarobi stotinak ljudi na visokim položajima i njihove čankolize. S obzirom na značaj te operacije, broj mrtvih bio je u okviru predviđenog minimuma. Sve u svemu, čist posao.

Na kraju, dok se spremao da uzjaše konja, opet pred gradskim funkcionerima od kojih su nekima ruke bile vezane, dok su neki još bili slobodni, vikar je dovršio svoju misiju: „Od sada pa nadalje, vaša saradnja sa Vatikanom i Svetim ocem neće više biti samo formalna, već očigledna i odgovorna. Stoga niko od vas, bilo da je gonfalonijer,¹⁰ predstavnik naroda u gradskoj vlasti ili sudija, neće moći da propisuje namete, pokreće pljačkaške ratove, deli pravdu, organizuje igre na sreću i prostituciju, kuje novac i ucenjuje trgovce, prodavce i zanatlije, kao što ste sve vreme radili, ponašajući se kao lihvari na vlasti. Ah, da, umalo da zaboravim, svi vi i celo radno sposobno stanovništvo morate svakog meseca da dokažete da ste platili poreze državi koju ja ovde predstavljam.“

To mu je donelo veliku popularnost, naročito kod naroda, pa ga je, u trenutku kad je rekao: „Doviđenja, vidimo se uskoro!“, veliki broj ljudi ispratio do glavne gradske kapije, pljeskajući mu i uzvikujući: „Vrati se brzo, Rodrigo! Treba nam neko kao što si ti!“

A neki su vikali: „Eto ko treba da bude papa! Ti!“

„Hvala, baš razmišljam o tome, daću sve od sebe“, odgovarao je kardinal, terajući konja u brzi kas.

Kad je stigao u Rim, mnogi su već saznali za događaje u Ankoni i takođe su mu aplaudirali. Kad je došao u Vatikan, besramno mu je pljeskao čak i papa, zagrlivši ga kao

¹⁰ Gradski poglavar. (Prim. prev.)

da mu je sin. Za nagradu, imenovao ga je za vicekancelara, što znači da će momak ubuduće biti na položaju odmah posle pape.

Lepa karijera!

Idealna porodica

Rodrigo je u to vreme bio u vezi sa jednom ženom, u stvari, možda sa više žena. Ljubavnice su mu izrodile troje dece. Doduše, možda je ista žena zatrudnela s njim tri puta, nećemo previše da sitničarimo.

Njegov odnos sa ujakom postojan je i karakteriše ga sve veća uzajamna naklonost. Ali, nažalost, tri godine nakon što je izabran za papu, Kalist III dobija napad gihta koji su lekari opisali kao vrlo težak.¹¹ Niko nije sumnjao da je takav oblik bolesti posledica previše vatrenog opštenja sa ženama. U svakom slučaju, ovako je glasila dijagnoza lekara iz XV veka: posledice prekomernog uživanja u mesu, kako za stolom tako i u krevetu, uvek su pogubne!

Znajući da se papi bliži kraj, rimski plemići, koji su za vreme njegove trogodišnje vladavine morali ćutke da gutaju izlive nepotizma prema nepodnošljivo velikom broju bliskih, stečenih i daljih rođaka, konačno mogu da se osvete za toliku samovolju. Povlastice koje su godina-ma bile namenjene Špancima, sada će konačno ponovo pripasti njima. Uzurpatori će im to platiti.

I tako su se iberijske ulizice, sluge i čankolizi razbežali za tren oka, jedan po jedan, i samo je Rodrigo bio uz postelju

¹¹ Marion Johnson, *Casa Borgia*, Editori riuniti, Rim, 1982, str. 44. [Prim. aut.]

Svetog oca kad je ovaj izdahnuo. Dirljivo je kako je sestrić bdeo nad ujakom, maltene se nije udaljavao od njegovog uzglavlja. Potpuno je svestan da je ostao sam na čistini i da bi osvetnici mogli da iskale bes samo na njemu. I pored toga, najmoćniji kardinal ne samo da bdije kraj svog zaštitnika, nego se dobro pazi da ništa ne preduzme i uzdržava se čak i od pretnji kad njegovu palatu opljačkaju siledžije u službi porodica Kolona i Orsini, koje će, posle papine smrti, sprovesti pravu-pravcatu čistku.

Za početak, Pedro Luis, Rodrigov stariji brat, postavljen za vrhovnog zapovednika crkvene vojske i gradskog prefekta, prinuđen je da prerušen pobegne dan pre papine smrti ne bi li izbegao linč. Ali sreća nije bila naklonjena tom Pedru Luisu, iako se prezivao Bordžija! Sklonio se u Čivitavekju, gde je ubrzo umro od malarije.

S druge strane, dok u Rimu masakriraju sve živo, i Špance i one koji su imali bilo kakve veze sa Špancima, Rodrigu ne fali ni dlaka s glave. On je nedodirljiv, ne zato što ga štite novi moćnici, nego zato što ga bije glas da je nezamenjiv i da ima nenadmašan dar za obavljanje dužnosti vicekancelara. Neverovatno: sposobnost i talenat i dalje imaju presudnu ulogu!

U tom trenutku, na dan smrti njegovog ujaka pape Kalista III, mladi Bordžija ima dvadeset sedam godina. Smeniće se još četvorica papa, a on će sve vreme biti na toj funkciji, koja je odmah iza položaja Svetog oca, sve dok ne bude morao da ode sa nje zato da bi i sam stavio tijaru na glavu.

Godine 1466, ili možda sledeće, kardinal Rodrigo sreće onu koja će, može se slobodno reći, biti najvažnija žena

u njegovom životu. Ako ni zbog čega drugog, ono zato što je upravo ona, posle nekog vremena, rodila Lukreciju.

To je jedna prelepa Rimljanka, verovatno poreklom iz Lombardije, visoka, vitka i izuzetno privlačna. Ona je, pre svega, inteligentna, jer u protivnom ne bi privukla pažnju jednog tako iskusnog i moćnog čoveka.

Zove se Đovana Katanei, a nadimak joj je Vanoca. U vreme njihovog susreta, Vanoca ima dvadesetak godina, a Rodrigo je jedanaest više. Kardinal krije ovu vezu i obezbeđuje ljubavnici više nego pristojnu kuću gde je posećuje, uvek obazrivo, može se reći svako veče. U XV veku bio je, međutim, više nego prihvaćen običaj da čovek Crkve održava neprimerene odnose sa ženama iz različitih slojeva i na različitim društvenim položajima.

Imamo, dakle, bezočnog razvratnika koji zna za stid. Ako hoćete, nazovite to popovskim licemerjem, kako nas Molijer uči u *Tartifu*.

Neobično je što visoki crkveni velikodostojnik u ovoj vezi ne traži pustolovinu, kao u drugim vezama koje je do tada održavao, već osećaj da ima porodicu. Tako će četvoro dece rođene iz te veze biti nadzirano, voljeno i podizano u gotovo normalnom porodičnom jezgru. A budući da nije mogao da prihvati ulogu oca, kardinal je unajmio nekoga ko će to biti umesto njega. I odabrao ga je veoma pažljivo.

On se zove Đorđo de Kroče i po zanimanju je apostolski pisar. Ne treba napominjati da mu je taj posao u Vatikanu obezbedio upravo on, pravi otac. Naravno, za posao roditelja plaćao mu je dodatnu naknadu.

Rodrigo mora da smisli uverljivu ulogu za sebe: on je ujak. Prijatan i velikodušan ujak, izuzetno nežan prema

Vanoca Katanei

sestrićima, do te mere da ih posećuje svako veče, sa gomilom poklona. Čak je u Vanocinoj kući odredio sebi skromnu sobu, *pied-à-terre*,¹² baš kao u skečevima ili, još bolje, scenskim igrama komedije del'arte. Muž-otac izađe, ujak-kardinal uđe, i to noću (vidi ti to), pa pošto zagrl i pomaži decu, povuče se kobajagi u svoju sobu na spavanje, ali se ubrzo išunja i uvuče u krevet supruge lažnog muža. Ponekad naleti na jedno ili dvoje dece koja traže mamu zato što su ružno sanjala i onda ih umiri, uzme u naručje, vrati u krevetac i čak uspava. A zatim ode da uspava majku.

Ruku na srce, najteža od svih tih uloga pripala je lažnom mužu. Izigravati roditelja i supruga, a onda, čim se pojavi gazda, nestati i vratiti se tek u zoru, pa se skinuti i leći u postelju tek kad ovaj ode, nije naročito zabavno. Isplati se, međutim, prihvatiti ulogu svodnika u zamenu za značajnu finansijsku korist i sigurno radno mesto.

Ali baš kao i u komedijama kakve tada počinju da se izvode, dešava se preokret. Lažni muž i otac iznenada umire. Izmišljeni pozorišni preokret? Ne, to se stvarno dogodilo. I tako, posle sahrane unajmljenog roditelja, dok još odjekuju molitve i plač, treba odabrati novog oca. Ovoga puta unajmljen je Karlo Kanale, učen čovek mlađi od svog prethodnika (on je otprilike Vanocinih godina). I on će, naravno, imati koristi od toga: dobijaće izdašnu naknadu, a treba samo da se brine o udovici, koja se brzo utešila, i podučava decu u svojstvu kućnog učitelja, za šta će biti posebno plaćen.

Kanale ubrzo otkriva da su njegova deca izuzetno darovita, kako za nauku tako i za književnost i poeziju. Nema

¹² Franc.: svratište, stan u kome se ne živi, nego se samo povremeno koristi. (Prim. prev.)

sumnje da je najsvestranija i najprijemčivija Lukrecija, koja će, do puberteta, s neverovatnom lakoćom savladati latinski i grčki i naučiti napamet odlomke dela i stihove najpoznatijih književnika i naučnika. Lukreciji je tada samo šest godina.

Prolazi još šest godina i stižemo do dana kada papa Inokentije VIII (koga smo na početku već pomenuli zbog neverovatnog broja ljubavnica i mnogobrojnog potomstva koje je dobio iz tih veza) leži u krevetu, na samrti.

Prošlo je trideset pet godina od smrti Kalista III i može se reći da je izbor novih papa, koji su u međuvremenu sedeli na Petrovom prestolu, bio plod većih poteza njegovog bratanca Rodriga Bordžije. I, kao što smo napomenuli, zbog spretnosti sa kojom manipuliše kartama i interesima, sve ga je teže skloniti sa položaja vicepape.

Kardinal Bordžija zaključuje da je kucnuo čas da, posle Pija II, Pavla II, Siksta IV i Inokentija VIII, samog sebe posadi na najviši tron. Nema potrebe da i dalje glumi darežljivog ujaka koji dolazi uveče i odlazi u zoru. Pošto će uskoro sesti na Svetu rimsku stolicu, ne mora da haje za tračeve koji će se sigurno proširiti čim se sazna da papa ima decu i živi u morganatskom braku.

Ali sada treba saopštiti tu istinu i njegovim potomcima. O tome nemamo dokumenta, ali lako možemo zamisliti reči i dijalog koji će uslediti kad im to otkrije. Okuplja porodicu oko sebe i kaže: „Draga dečice, vaš ujak će uskoro postati papa.“ Deca uglas kliču i plješću, grle ga i cmaču. Ali koliko je njima tada godina? Najstariji Huan